

Kring voor Heemkunde Berchem vzw

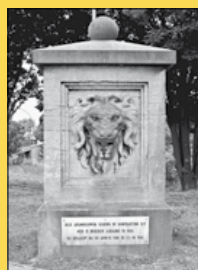
**Driemaandelijks tijdschrift Heemtenberg:
Winter 2013-2014 | jaargang 22 - nummer 116**

België-Belgique

P.B.

Berchem 1
8/4384

Heemtenberg nr. 116

Verantwoordelijke uitgever: Walter Gysen
Auwersstraat 34 - 2600 Berchem
Afgiftekantoor: Berchem 1 - P. 206435

Heemtenberg

Driemaandelijks tijdschrift van de
KRING VOOR HEEMKUNDE BERCHEM vzw

Erevoorzitter

René Goossens

RAAD VAN BESTUUR

Voorzitter

Walter Gysen

Ondervoorzitter

Kris Reymer

Penningmeester

Luc Van den Bempt

Secretaris

Paul Gysen

Raadsleden: Hugo Belmans, Marc Kelders, Nicole Peeters, Harrie Van Camp, Chris Van der Snickt.

Redactie Heemtenberg: Walter Gysen, Chris Van der Snickt, Paul Gysen
Tel. 03 230 17 51 | Fax 03 292 51 38
e-mail: heemtenberg@heemkundeberchem.be

Lay-out: Paul Gysen | ntp@heemkundeberchem.be

Secretariaat: Auwersstraat 34, 2600 Berchem
e-mail: info@heemkundeberchem.be
internet: www.heemkundeberchem.be

LIDGELDEN of STEUN AAN ONZE KRING

Familiaal lidmaatschap: 12 Euro per jaar

Steunend lid: 17 Euro

Erelid: 32 Euro

Bankrekening: IBAN BE53 0680 7122 0053

op naam van Kring voor Heemkunde Berchem

Zoldermuseum "Schaliënhoeve"

Rooiplein 6 - 2600 Berchem

open elke tweede en vierde zondag van de maand
van 14.00 tot 17.00 uur

Bezoek groepen mogelijk - aanvraag op het nummer 03 230 82 90

Noot van de redactie:

Elke auteur blijft verantwoordelijk voor zijn eigen tekst.

Winter 2013-2014

Heemtenberg

uitgave van de
KRING VOOR HEEMKUNDE BERCHEM vzw
opgericht in mei 1962

Jg. 22 - nr. 116

Inhoudstafel

Contactgegevens	pag. 2
Inhoudstafel	pag. 3
Heemkringleven	pag. 30
Ons Heem	
➤ René Goossens - 100 jaar	pag. 5
➤ Elout, Maurits Theodorus	pag. 8
➤ De Madonna in het Berchemse straatbeeld	pag. 10
➤ 1914 - Vrijgeleide	pag. 16
➤ Berchem Sport 1963-1966:	
Twee keer met de hakken over de sloot (deel 2)	pag. 19
Kerk en Parochie	
➤ De Berchemse parochies en kerken	
Onze-Lieve-Vrouw Middelaars op het Pulhof (Deel 3)	pag. 22
Vroeger en nu	
➤ Grotesteenweg	pag. 18
➤ Grotesteenweg	pag. 29

*2013 is gedaan en 2014 komt eraan...
Kring voor Heemkunde Berchem
wenst al zijn leden en vrienden
een gelukkig, gezond en voorspoedig
2014!!!*

René Goossens - 100 jaar

door Kris Reymer - Foto Paul Gysen

Ter gelegenheid van zijn 100e verjaardag willen we René nogmaals in de bloemetjes zetten als verdienstelijke Berchemnaar.

René had in zijn langlevens drie grote takken die zijn leven beheerste: **Zakenman , Kunstschilder, Heemkundige.**

Hij zag het levenslicht in december 1913 te Berchem. Het schilderen werd hem met de paplepel ingegeven. Zijn overgrootvader en grootvader waren van stiel sierschilders (decoreurs).

Op 13 jarige leeftijd ging hij reeds naar de kunstacademie van Berchem. Maar voor zijn studies moest hij zijn aandacht verleggen en had dus geen tijd meer om te schilderen. In het jaar 1933 begon hij samen met zijn broer Albert een wasserij, in de Ferdinand Coosemansstraat. Het was goed bedacht want in die tijd hadden de meeste mensen nog geen eigen wasmachines in huis. Hij had voor accountant gestudeerd en was ook een echte zakenman. Een nijveraars noemde men dit vroeger (het woord ijver vinden we hier in terug). En hij was ook steeds ijverig, was altijd bezig en liet geen tijd verloren gaan. Tijdens de oorlogsjaren (40-45) was er maar weinig bedrijvigheid en dus had René meer tijd om aan schilderen te denken. Hij had veel talent voor tekenen en trok dus terug naar de Berchemse Kunstacademie. Hij was daar in de leer bij de heren Verpoten, Wante en Verlinden.

Met zijn vriend Victor Van Berckelaer, eveneens kunstschilder, stichtte hij in 1960 bij de "de Vlaamsche Vrienden" (één van de oudste verenigingen van Berchem – gesticht in 1863) de 'Kunstkring', een groep van kunstschilders en beeldhouwers. Om de twee jaar hield deze Kunst-kring een tentoonstelling met werk van haar leden. René was daar ook steeds bij met zijn schilderwerk.

René was ook 25 jaar Voorzitter van deze (intussen) Koninklijke Vereniging "De Vlaamsche Vrienden" van 1963 tot 1988.

Hij had een enorme scheppingsdrang en zijn schetsblok had hij steeds bij de hand. Eerst werkte hij hoofdzakelijk met olieverf later (in 1990) is hij ook begonnen aan aquarel, een niet gemakkelijke discipline. Door zijn drang naar verbetering was hij ook bij meerdere kunstkringen actief.

Regelmatig gingen de kunstenaars van de Vlaamsche Vrienden in openlucht schilderen, want de natuur was een dankbaar onderwerp, ook voor René. Door zijn hoge ouderdom heeft René ook veel van zijn kunstvrienden van vroeger verloren (o.a. Victor Van Berckelaer en Armand Van Kerckhoven en nog vele anderen). Tijdens de Jaarmarkt van Wilrijk werd er ook steeds een openlucht schilderwedstrijd georganiseerd, waar René ook meermaals aan deelnam en verschillende malen in de prijzen viel.

In de Berchemse Heemkring lag hij mede aan de basis van de jaarlijkse "Tekenen- en Schilderwedstrijd". Als bestuurslid mocht hij zelf niet deelnemen, maar toch was hij steeds in de buurt om te schetsen. Later werd hij voorzitter van de jury van deze wedstrijd. (De wedstrijd van zondag-schilders, die mooie hoekjes van Berchem vereeuwigen, werd tien jaar georganiseerd.)

De Heemkring van Berchem is fier op zijn bestuurslid, die jaren lang penningmeester was en later zelf een tijd voorzitter werd.

Hij mag vooral trots zijn op de vele kunstwerken die hij in zijn leven heeft voortgebracht. Honderden schetsen en pentekeningen, even zoveel olieverf schilderwerken en de laatste jaren met zijn aquarellen, groeit zijn uitstraling. Zijn werk mag steeds gezien worden.

Hij blijft zich vervolmaken en op 90 jarige leeftijd volgt René nog in Hove een atelier voor plastische en toegepaste kunst.

In oktober 2002 konden wij zijn werken bewonderen tijdens een tentoonstelling in de zaal Rubens, georganiseerd door de Culturele raad van Berchem. Daar heeft René toch weer eens bewezen dat hij de titel van "Verdienstelijke Berchemnaar" verdient. Voor zijn levenswerk de "Wasserij Gebr. Goossens, door heel Berchem voldoende gekend, voor zijn oeuvre als kunstenaar en zijn heemkundige interesse, verdient hij terecht deze titel.

En met deze titel willen wij hem geluk wensen bij zijn honderdste verjaardag. Hij heeft zijn talenten niet weggestopt maar wel volledig laten openbloeien. Proficiat !!!! □

Elout, Maurits Theodorus door Alex Elaut

Een aanvulling op het artikel van de Slag Van Berchem, maar dan vanuit Nederlandse hoek geschreven. Elout M T is een afstammeling van de Elauts die in de 16 de eeuw om geloofsredenen vanuit Gent naar Haarlem vertrokken zijn. Zij hebben hun naam veranderd in Elout. De katholieke zijde van de familie is hier gebleven in het Gentse.

“ELOUT (Maurits Theodorus), geb. te Haarlem 9 Oct. 1808, gest. te Wageningen 12 Oct. 1889. Zijne ouders waren Cornelis Theodorus en Henriëtta Josina van Eybergen (kol. 805). Hij werd 11 Juli 1827 toegelaten als cadet bij de artillerieen genieschool te Delft en ging ruim een jaar later over naar de nieuw opgerichte Koninklijke Militaire Academie te Breda.

Op 5 Januari 1830 werd hij als 2e-luitenant ingedeeld bij het korps rijdende artillerie, onder den luitenant-kolonel P.R. Falter, en wel bij batterij no. 1 van kapitein T.C. Dinaux, in garnizoen te Breda. Reeds 27 Aug. d.a.v., twee dagen na het oproer te Brussel, ontving de batterij order zich te begeven naar Antwerpen. Van daar voegde ze zich bij de troepen te Vilvoorde, wier sterkte onder prins Frederik tot 14000 man aangroeide, maar die na 7 Sept. noordwaarts terugtrokken, om kantonnementen te betrekken tusschen de Schelde, de Rûpel, de Nethe en om Mechelen. Luitenant Elout kwam met de rijdende batterij no. 1 te Contich.

Op 21 September 1830 hervatte prins Frederik den opmarsch naar Brussel.

De rijdende batterij Dinaux, waarbij de sectie Elout, behoorde op den 23sten met de batterij van Coehoorn tot de midden-colonne, welke te zes uur 's morgens onder aanvoering van generaal-majoor Schuurman opbrak van Dieghem om zich langs de Schaerbeeksche barrière meester te maken van de 'Rue Royale' en van het Park, en aldaar in gemeenschap te komen met de linker- en de rechter colonne.

Toen de batterij te Schaerbeek aankwam, was het gros der colonne de stad reeds binnengerukt. Kapitein Dinaux liet zijne twee houwitsers rechts van den straatweg tegenover de boulevards in batterij komen, maar vuurde niet. Tegen negen uur legden zij op, en marcheerde de batterij naar de barrière;

de sectie van den 1en luitenant van Limburg Stirum bezette den boulevard tegenover de 'Rue Royale'. Elout trok tegen den middag daarlangs naar de Leuvensche poort, vervolgens naar het Park, alwaar hij zijn beide zesponders in batterij stelde nabij het hek over het paleis, gericht op een 200 passen tegen het toenmalige hotel Bellevue - thans aan het koninklijke paleis getrokken -, dat dicht bezet was door opstandelingen. Hij hield het vuur eenigen tijd vol, verloor twee kanonniërs en eenige paarden. Tegen het vallen van den avond keerde hij naar het bivak van Evere terug.

Den volgenden dag (24 Sept.) trok Elout opnieuw de oproerige stad binnen en onderscheidde zich met de luitenanten Meijer en de Constant Rebecque bij de linker halve batterij no. 1. Zelf stelde hij één zijner zesponders in batterij in de zijlaan van het Park, evenwijdig met de 'Rue Royale', recht op het hotel Bellevue aan en op ruim 200 passen van dat gebouw verwijderd. Hoewel vrij lang onderhouden, werkte het vuur tegen het hechte gebouw weinig uit. Daarom koos hij een tweede stelling nabij het 'Théâtre du Parc' tot bestrijking van den uitgang van de 'Rue de la Montagne du Parc' naar de 'Rue Royale', van waar de opstandelingen onze troepen hevig bestookten.

Des Zondags (26 Sept.) verliet Elout met een batterij, samengesteld uit de linker halve no. 1 en de rechter halve no. 2 onder het bevel van kapitein Dinaux, het bivak bij Evere. Hij loste op den hoek van den boulevard en van de 'Place d'Orange' - thans genaamd 'Place des Barricades' - met één stuk zijner sectie den 1en luitenant van Heeckeren van de rijdende batterij no. 3 af, die reeds sedert den voormiddag van den 23sten aldaar had stand gehouden.

Deze stelling verzekerde de gemeenschap der troepen langs den boulevard met de troepen in het Park. Beschoten wordende uit de 'Rue Notre Dame aux Neiges', plaatste Elout zich in de koetspoort van een groot huis en veegde van daar, volkomen gedekt, door drie welaangebrachte schoten bedoelde straat schoon. Hij hield stelling, tot de legerafdeeling Brussel ontruimde.

Elout verwierf voor zijn in die dagen gehouden gedrag de Militaire Willems-orde 4e klasse.

Tot het jaar 1859 doorliep hij de subalterne rangen en vestigde zich, het volgende jaar gepensionneerd zijnde, metterwoon te Wageningen, waar hij verder leefde. In 1869 verleende de Koning hem den rang van majoor.” □

Zie: J.W. van Sypesteijn, Geschiedenis van het Regiment Nederlandsche Rijdende Artillerie (Zalt-Bommel 1852) - N.J.A.P.H. van Es, Het Historisch Museum van het Korps Rijdende Artillerie, V deel II a. - de Bas

De Madonna in het Berchemse straatbeeld

door Hugo Lambrechts-Augustijns

Door het veranderende straatbeeld is de lijst die wijlen Karel Nicolai maakte van de Onze-Lieve-Vrouwbeeldjes in Berchem een belangrijk tijdsmoment geworden. Het fotoalbum dat de leden van de Studie-club van de Koninklijke Vereniging “de Vlaamse Vrienden van Berchem” in 1991 aan Karel schonken, geeft een mooi beeld van een stukje religieus patrimonium in Berchem.

Een aantal Madonnabeelden zijn intussen uit ons straatbeeld verdwenen. Het is de taak van de heemkundige kring ons erfgoed te koesteren en te bewaren.

In deze studie onderzoeken we een bepaald aspect van deze Madonnabeelden. Maria draagt haar Kindje Jezus gemakkelijker op haar linker- dan op haar rechterarm. Is daar een verklaring voor?

Verschillende wetenschappers onderzochten het fenomeen waarom moeders haast altijd hun baby op de linkerarm dragen. Ook mannen delen die voorkeur, zij het minder sterk. Het voor de hand liggende antwoord is dat ze dan de rechterhand vrij hebben. Hieruit zou men kunnen besluiten dat een rechtshandige de baby links draagt en een linkshandige rechts.

Kinderpsycholoog Lee Salk¹ kwam tot de bevinding dat 85 % van de 255 rechtshandige moeders hun kind op hun linkerarm droegen. Bij linkshandige moeders bedroeg dit 78 %. Zijn hypothese is dat de baby op de linkerarm van de moeder beter het geruststellende en vertrouwde ritme van haar hartslag kan horen. Dit geluid hoort de baby reeds in de baarmoeder en zou na de geboorte een regelmatige stimulus zijn. Salk verrichtte een onderzoek bij meer dan 400 schilderijen en beelden. Het dragen van het kind op de linkerarm kwam het vaakst voor.

¹ Lee Salk (1926-1992), professor aan het Cornell University Medical Center, New York. Hij bestudeerde het kalmerend effect van het geluid van de hartslag van de moeder op de baby. Zijn oudere broer Jonas Salk was de uitvinder van het polio vaccin.

Stanley Finger² van de Washington University kwam tot de bevinding dat bij schilderijen van de veertiende en vroege vijftiende eeuw de baby's bijna uitsluitend aan de linkerkant werden gedragen. Een halve eeuw later wijzigt dit drastisch. Terwijl 26 schilderijen van Fra Angelico (1387-1455) 100 % 'links' zijn, daalt dit tot 38 % in de 42 schilderijen van Botticelli (1444-1510). In de achttiende eeuw werd de voorkeur voor links weer in ere hersteld en is die tot nu toe nog steeds gebruikelijk.

Otto-Joachim Grusser (1932-1995) van de Freie Universität van Berlijn kwam bij zijn onderzoek naar schilderijen en beelden tot een vergelijkbare conclusie. In de dertiende en veertiende eeuw voert het dragen op de linkerarm de boventoon. In de vijftiende en zestiende eeuw valt dit terug tot ongeveer 50 % en wint geleidelijk weer terrein om in de twintigste eeuw op zo'n 60 % te blijven steken.

De Chileense neuroloog Gonzalo Alvarez laat zien dat er in de oude Midden- en Zuid-Amerikaanse kunst regionale verschillen zijn. Tussen 300 v.Chr. en 600 n.Chr. hadden culturen in Mexico en Midden-Amerika een sterke voorkeur voor dragen op de linkerarm, tot 83 %. In de Andes (Columbia, Peru en Ecuador) slechts 50 %. De onderzoeksperiode werd genomen vóór de Europese invloed in dit continent.

Iconografie uit China, Afrika en India is nog niet onderzocht. Een studie in Madagaskar brengt aan het licht dat de vrouwen bij voorkeur hun baby op hun rechterarm dragen.

Het hormoon 'oxytocine' speelt een centrale rol bij de moederbinding en wordt ook wel het 'knuffelhormoon' genoemd. Het is een nonapeptide, geproduceerd in de neurohypofyse³.

Een niveau dieper brengt ons bij de biochemie. De biologische *chiraliteit*⁴ duidt op het bestaan van spiegelbeelden die elkaar niet kunnen dekken. In onze leefwereld spelen gebroken symmetrieën een belangrijke rol. Op uiteenlopende niveaus, van kunst en mythologie tot kosmologie en fundamentele natuurkunde, kennen we aan links en rechts een verschillend gewicht toe en kiezen we tussen ogenschijnlijke gelijkwaardige mogelijkheden⁵.

² Stanley Finger, emeritus hoogleraar psychologie, gespecialiseerd in de geschiedenis van de neurowetenschappen, in het bijzonder de relatie tussen hersenen en gedrag.

³ De Britse farmacoloog Henry Dale ontdekte oxytocine in 1909 en noemde deze stof *ὠκυτοκίνη*; *ōkytokinē*, of 'snelle geboorte' in het Grieks. Het was lang enkel bekend als zwangerschapshormoon, vanwege de rol in de bevalling en bij het op gang brengen van de borstvoeding.

⁴ Chiraliteit: het woord *chiraal* is afgeleid van het Griekse woord voor *hand*.

⁵ Meiring en van Klinken, Gebroken symmetrie, p. 380.

Marie-Josélaan 80

Elisabethlaan 156

Foto's Mia Verbanck

De psychologen baseren zich op de asymmetrie van onze hersenen. De linker en de rechter helft van onze hersenen verwerken informatie op een verschillende manier. De rechterhersenhalft is iets meer bedreven in het verwerken van signalen met een emotionele lading, zoals gezichtsuitdrukkingen en de toon van de stem. Wat het linkeroor hoort, wordt voornamelijk naar de rechterhersenhalft gestuurd. Bij de gesproken taal wordt de grammatica, de zinsbouw en de woordenschat gedecodeerd in de linkerhersenhalft, de vloeiendheid en de toon in de rechter⁶. Als het hoofdje van de baby zich aan je linkerzijde bevindt, is het gezicht van de baby in je linkerblik- en gehoorveld. Elke gezichtsuitdrukking of elk geluid van de baby wordt bij voorkeur naar de rechterhersenhalft gestuurd, de helft die je in die situatie zou kiezen omdat die goed is in het herkennen van

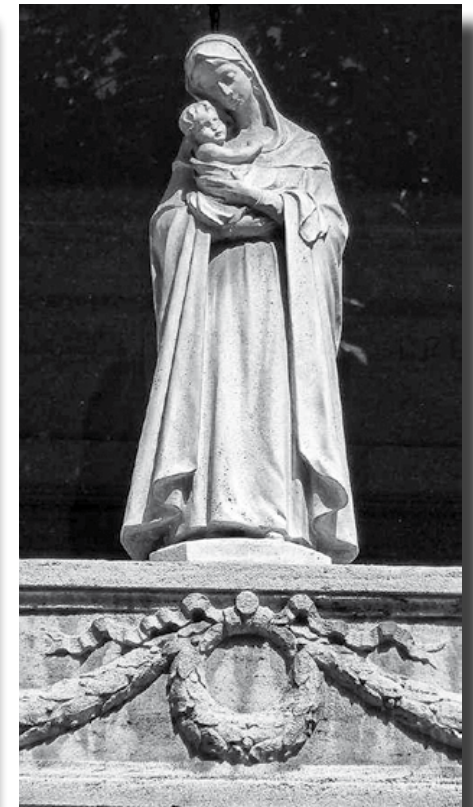
⁶ De Engelse neuroloog John Hughlings Jackson introduceerde rond 1860 het begrip 'cerebrale dominantie'. Een hersenhalft domineert over de andere hersenhalft. De taalfuncties bevinden zich in de linkerhersenhalft.

emoties. Een baby die op de linkerarm van zijn moeder wordt gedragen, laat niet alleen de linkerkant van zijn gezicht aan zijn moeder zien, maar ziet ook de expressieve kant van zijn moeders gezicht.

De communicatiewetenschappers Jechil Sieratzki en Bencie Woll uit Londen opperden in 1996 dat horen waarschijnlijk belangrijker is dan zien. De rechterhersenhalft is het meest gevoelig voor de emotionele inhoud van de moedergeluiden. De rechter helft 'leest' de emotie die wordt uitgedrukt onmiddellijk. De band tussen moeder en kind wordt daardoor versterkt. De omkering bij de *lateraliteit*, of specialisatie van de hersenhalften (*hemisferen*) vormt geen bewijs dat het op de arm nemen van een baby gerelateerd is aan links- of rechtshandigheid. Sommige gewoonten doen we onbewust. Mensen draaien hun hoofd bij voorkeur naar links in plaats van naar rechts om elkaar te zoenen. De eerste kus is dus op de rechterwang.

Kardinaal Mercierlei 13

Le Grellelei 30

Foto's HLA

Het Madonnabeeld in Berchem

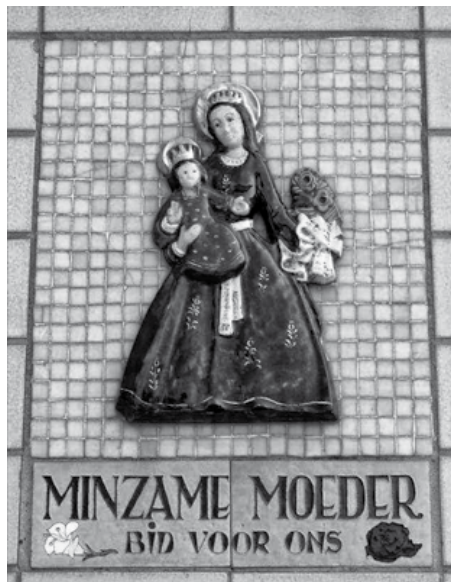
	Kind op linkerarm	Kind op rechterarm
Beelden in Berchem	57 % (60)	43 % (45)

Het woord madonna is Italiaans voor 'mijn vrouw'. Het aanbod van kunststijlen bij de Berchemse gevelmadonna's is zeer gevarieerd. Naast barokke beelden treffen we ook Mariabeelden in een zeer sobere, maar piëteitvolle, stijl aan. In verhouding bevinden zich in Berchem toch een groot percentage beeldjes waar Maria haar Kind op de rechterarm draagt. In deze categorie treffen we gemakkelijker modernere beelden aan. De Nicolai-lijst telt 130 Madonnabeelden (het foto-album geeft 131 beelden weer). Onze statistiek houdt enkel rekening met de beelden waarbij het Kind op de linker- of rechterarm van Zijn Moeder zit.

Eén beeldje, dit van de Saffierstraat 175, is een gevelkappeltje van *Regnum Mariae* (het Rijk van Maria). E.H. Ferdinand Mariën stichtte in 1952 Belgium Mariae. Gedurende 22 jaar werden meer dan 250.000 gezinnen betrokken bij een intensieve Mariaverering⁷.

De Merodelei 18

Klauwaertstraat 16

Foto's HLA

⁷ Roger De Broeck, *De gevelkappeltjes van Regnum Mariae*.

Mijn dank gaat naar Mia Verbanck en Kris Reymer voor hun vriendelijke en bereidwillige medewerking aan dit onderzoek.

Bibliografie

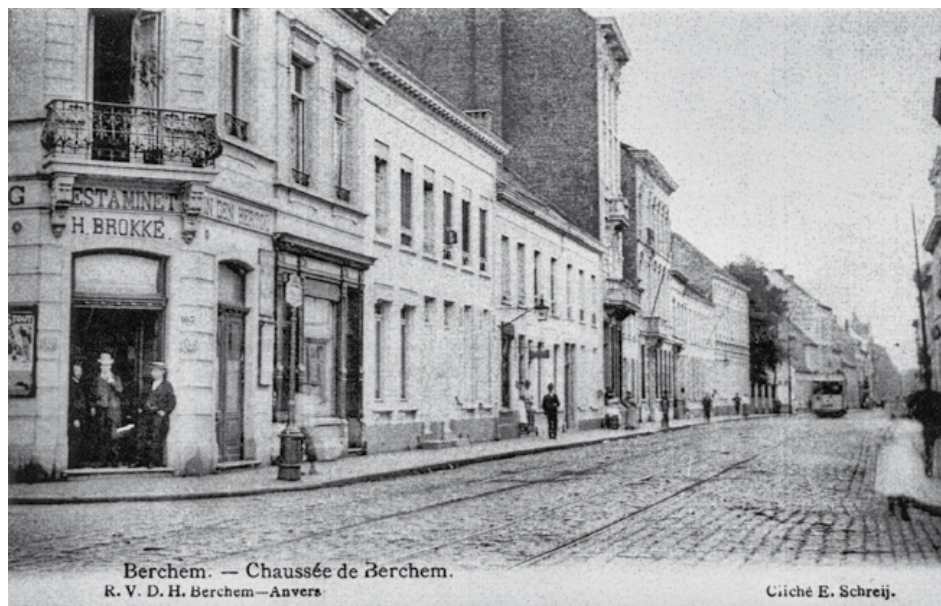
- Adkinson, Robert (red.), *Spirituele Symbolen. Volkeren, Religies, Mysteries*, Bussum, 2009.
- Calder, Nigel, *De mensheid: een complot. Nieuw onderzoek naar het menselijk gedrag in de samenleving*, Baarn, 1976.
- De Broeck, Roger, "De gevelkappeltjes van Regnum Mariae, een merkwaardige uiting van volksdevotie", in: *De Semse*, 16 jg., nr. 2 juni 2000, pp. 52-98.
- De Waal, Frans, *Van nature goed. Over de oorsprong van goed en kwaad in mensen en andere dieren*, 1996.
- Finger, Stanley en Richards, J.L., "Mother-child holding patterns. A cross cultural photographic survey", in: *Child Development*, jg. 46, 1974, pp. 1001-1004.
- Finger, Stanley, "Child holding patterns in Western art", in: *Child Development*, jg. 46, 1975, pp. 267-271.
- Fotoalbum 'De Onze Lieve Vrouwe Beeldjes van Berchem', Studie-club Kon. Vereniging De Vlaamse Vrienden van Berchem, archief Heemkundige Kring Berchem, 1991.
- Ingram, Jay, *De snelheid van honing en andere alledaagse verschijnselen wetenschappelijk verklaard*, Utrecht, 2004.
- Korevaar-Hesseling, Elisabeth-Enrica, *De Madonna. De ontwikkeling der madonnavorstellingen in de beeldende kunst*, Heemstede, 1949.
- Lambrechts-Augustijns, Hugo, "De Madonna in het Merksemse straatbeeld", in: *De Kijkuit*, 41 jg. nr. 163, 2013/3, pp. 2-9.
- Meiring, W.J. en van Klinken, J., "Gebroken symmetrie. Steeds weer een van beide", in: *Natuur en Techniek*, jg. 60, nr. 5, 1992, pp. 378-389.
- Morris, Desmond, *De naakte mens*, Amsterdam-Brussel, 1979.
- Nicolai, Karel, *Adressenlijst O.L.Vrouwbeelden te Berchem*, 7 bladzijden.
- Verbanck, Mia, www.standbeelden.be/zicht
www.standbeelden.be/gemmente/berchem%20%28antwerpen%29 □

1914 - Vrijgeleide

Ons Heem

Tijdens de eerste Wereldoorlog beschikte de waardin van café "A la Porte de Berchem", dat zich bevond op de hoek van de Sint-Willibrordusstraat (nu de Villegasstraat) en de Vestingstraat (nu Uitbreidingstraat), over een vrijgeleide om zich te begeven buiten de poorten en de forten rond de stad. Dit document, ondertekend door burgemeester Florent Cootmans werd door de bevolkingsdienst afgeleverd op 5 oktober 1914. Op 7, 8 en 9 oktober 1914 werd Antwerpen gebombardeerd door de Duitsers. Gedurende 2 dagen en 2 nachten leed ook Berchem onder dit bombardement dat werd gestaakt op 9 oktober. Diezelfde morgen verschenen de Duitse troepen en onder gewapende bewaking werd een ambtenaar gelast de soldaten naar het Antwerpse stadhuis te brengen. Vanaf dat moment verloren de Berchemnaren vier jaar lang hun vrijheid. Berchem werd als district onder de bevoegdheid van de Stad Antwerpen geplaatst voor de duur van de "Groote Oorlog". □

▲ 1903: Estaminet H. Brokké “In den Hertog” (hoek Van Hombeekstraat) met tram met open platform ter hoogte van de Sint-Hubertusstraat.

▼ 2007: Club Med in hetzelfde hoekgebouw met een hermelijntram.

Berchem Sport 1963-1966:

Twée keer met de hakken over de sloot (deel 2)

door Jos Vandermaelen

Marcel Vets was getransfereerd naar Roeselare, met het gevolg dat voor het seizoen 1964-1965 Roger Busschots en Frans Schellens een lijn achteruittrokken en centrale verdedigers werden. Hun plaats op het middenveld werd ingenomen door Jan Lievens en Rik Lippevelt, die hier als spelverdelers tot hun beste rendement moesten komen.

Typeploeg 1964-1965:

keeper: Boden Willy

verdediging: De Mot Robert / Busschots Roger / Schellens Frans
Goris Leo

halflijn: Lievens Jan / Lippevelt Rik

voorlijn: Saidi Leon / Van de Sompel Robert / Verlinden Jos
Vercammen John.

Berchem begon met een 1-0-zege tegen Diest, maar behaalde in de volgende zeven matches slechts twee punten en belandde op de voorlaatste plaats. Bij het bezoek van Anderlecht op 15 november werd met Leon Saidi voor het eerst een buitenlander opgesteld, maar zijn inschakeling bracht evenmin aarde aan de dijk: op het einde van de heenronde was Berchem zelfs rode lantaarndrager geworden.

1965 begon voor Berchem met twee degradatieduels: op 10 januari werd te Diest met 2-1 verloren en de week daarna behaalde geel-zwart thuis tegen Daring een 2-2-gelijkspel. Daarop volgde een derby op Beerschot, waar Frans Schellens als opruimer achter een viermansverdediging fungeerde.

Op die manier geraakten de Kielenars, die de competitie als derde beëindigden, niet verder dan een 1-1-draw. De beste speler op het veld was eens te meer de jonge Robert Van de Sompel, volgens een weekblad de rijzende ster aan het Berchemse voetbalfirmament. Ironisch genoeg verdween John Van Hostayen na deze match tegen zijn ex-club definitief uit het eerste elftal.

De volgende acht wedstrijden brachten voor Berchem negen punten op; op vijf matches voor het einde was het naar de twaalfde plaats in de rangschikking geklommen. Een krant schreef dat Berchem nu realistisch speelde, in feite een eufemisme voor het catenacciosysteem met vijf verdedigers dat de Rooi-ploeg tegen sterkere tegenstanders toepaste. Anderzijds sprokkelde stadsgenoot Antwerp slechts vier punten uit zeven wedstrijden, waardoor het naar de voorlaatste plaats tuimelde op twee punten van geel-zwart.

De derby Berchem–Antwerp op 28 maart was dus voor beide ploegen van groot belang. In deze bij stralend lenteweer gespeelde partij scoorde Frans Schellens, die de door een sleutelbeenbreuk ontbrekende Jan Lievens op het middenveld verving, al na een tiental minuten. Twee minuten na rust zette “Flash” Lippevelt met een tweede doelpunt de kroon op zijn prachtige prestatie en tien minuten later maakte rechtsbuiten Louis Wegge er 3-0 van. Pas één minuut voor affluiten kon Antwerp tegenscoren. De geel-zwarten zetten met deze zege een stevige stap naar het behoud en verwezen de Bosuil-ploeg naar de laatste plaats.

De rood-witten gaven zich nochtans niet gewonnen, puurden uit hun volgende drie matches vijf punten, waaronder een zege in de inhaalwedstrijd tegen een lusteloos Standard en kwamen op twee speeldagen voor het einde van de competitie op gelijke hoogte van Berchem op de derde laatste plaats.

Op 25 april moest rode lantaarndrager Union het in eigen huis opnemen tegen Berchem. De geel-zwarten konden een helft standhouden, maar kregen na de rust ondanks een versterkte verdediging in nog geen kwartier tijd drie goals tegen.

Het kan verkeren : in vergelijking met een maand geleden was de situatie in de staart van de rangschikking enigszins veranderd. Terwijl Antwerp zich veilig had gesteld, was Berchem een van de drie degradatiekandidaten. Na de voorlaatste speeldag was het klassement : Berchem 22 punten – 6 winstmatches, Union 21 punten – 7 winstmatches en Diest 21 punten – 6 winstmatches, zodat geel-zwart zijn laatste thuismatch tegen FC Brugge moest winnen om zekerheid te hebben over een verder verblijf in eerste afdeling.

In die wedstrijd op 2 mei kwam de Brugse centrale aanvaller en goalgetter Raoul Lambert reeds na een kwartier in botsing met Roger Busschots en was de rest van de match van niet veel nut meer voor zijn ploeg. Er werd met een brilscore gedraaid, maar na de rust kon Jos Verlinden al na twee minuten de stand openen; dit doelpunt brak de ban en even voor het kwartier voegde de doordrijvende Jos er een tweede goal aan toe, waarna de Bruggelingen blijkbaar in de nederlaag berustten. Na affluiten bestormden de geel-zwarte aanhangers het speelveld, waarbij de matchwinner en tevens Berchems topscorer natuurlijk de centrale figuur was.

Eindrangschikking :

	<u>M</u>	<u>W</u>	<u>V</u>	<u>D</u>	<u>GV</u>	<u>GT</u>	<u>P</u>
1. Anderlecht	30	24	3	3	87	22	51
14. Berchem	30	7	13	10	30	48	24
15. Union	30	7	15	8	32	58	22

Kerk en Parochie

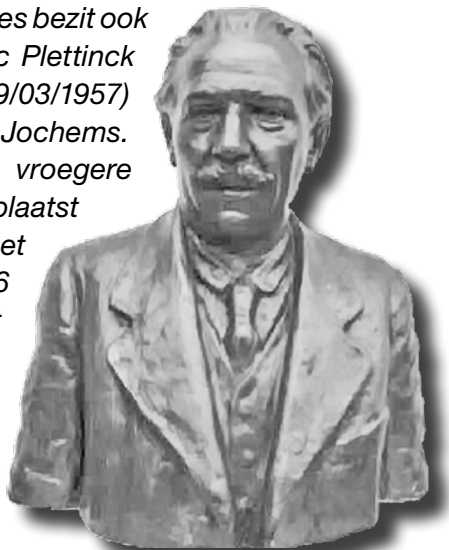
De Berchemse parochies en kerken:

Onze-Lieve-Vrouw Middelaars op het Pulhof (3)

door Mia Verbanck

De kerk van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars bezit ook fraai smeedwerk van kunstsmid Alberic Plettinck (Roeselare 18/01/1879-Kalmthout 29/03/1957) die contacten onderhield met Frans Jochems. Alberic Plettinck vervaardigde de vroegere communiebank: de taferelen werden geplaatst in 1931, het sluitstuk dateert van 1935, het hele pronkstuk werd ontmanteld in 1976 en kreeg een nieuwe bestemming in het gebouw. Met dit artikel in de hand kan u de verschillende elementen ervan terugvinden en beter begrijpen.

Buste van Alberic Plettinck
(vzw Frans Jochems)

Een communiebank

Wie ouder is dan pakweg 55 jaar, heeft nog de oude liturgie gekend. Het hoofdaltaar bevond zich tegen de achterwand van het hoogkoor, de mis was in het Latijn en de priester stond met de rug naar het volk. De priester celebreerde en de gelovigen 'hoorden mis'. Het was de tijd van de preekstoel en de communiebank, een knielbank die de altaarruimte scheidde van het schip. Ze bevond zich op de plaats van het vroegere 'altaarhekken', nog te zien in sommige historische kerken.

Tot ongeveer 1965, het einde van Vaticanum II, knielden de gelovigen met gevouwen handen aan de bank om er de communie op de tong te ontvangen. De priester ging de rij meermaals langs om de hostie uit te reiken. Mensen hielden hun handen onder de 'communiedwaal', een linnen kleed, vaak afgezet met kant dat over de balustrade van de communiebank lag. Het afhangende deel van de dwaal werd onder de kin gehouden tijdens de uitreiking van de communie, om eventuele kruimels of een vallende hostie op te vangen.

Vele communiebanken waren in houtsnijwerk of in brons en beeldden eucharistische of andere Bijbelse taferelen uit. Na het Tweede Vaticaanse Concilie veranderde de visie op liturgie; gelovigen participeerden voortaan op velerlei manieren aan de viering en de communie werd voortaan op de hand ontvangen. Communiebanken verdwenen of kregen een andere bestemming.

De communiebank in Onze-Lieve-Vrouw Middelaars

De communiebank was 16 meter lang en was verdeeld in tien taferelen die ieder een centraal symbool dragen, omstrengeld door wijnranken. Elk symbool refereert naar de eucharistie.

De panelen zijn gescheiden door korenaren en lelies. Van korenaren wordt brood gemaakt. De lelie, symbool van zuiverheid, verwijst naar de maagdelijkheid van Maria; wellicht geen toevallige link van de kunstenaar naar een kerk toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw Middelaars. En, om de communie te ontvangen, moet je ook 'puur' zijn.

De vijf linkse taferelen (toen epistelkant) stelden van rechts naar links voor: het manna, de duiven, het lam, de vis met de broden en de pauw. De vijf rechtse taferelen (toen evangeliekant) stelden van links naar rechts voor: de ark van Noë, het kruis en de herten, de vis, de offerbroden en de pelikaan. Op iedere hoek, als armatuur van het geheel, was een stralende ster die zegt dat we geloven in Jezus Christus die zei: "Ik ben het Licht van de wereld". Onderaan in het kader van elk tafereel zien we een roos, symbool van Liefde.

Elk symbool zit in een cirkel omgeven door blaren en bloemen. Er zijn drie types. De vier buitenste taferelen (ark, pelikaan, pauw en manna) kregen eikenblaren mee, teken van spirituele kracht. De vier binnenste taferelen (de herten, de offerbroden, de vis met de broden, de duiven) zijn omringd door rozen, symbool van Gods Liefde. De twee centrale panelen (het Christusmonogram met vis en het Lam) zijn bekroond met laurierblaren, zinnebeeld van de overwinning van Christus.

In het kader onder het tafereel van de vis met het Christusmonogram staat gegraveerd: "In nativitate D(omini) N(ostri) Jesu Christi MCMXXXI D(eo) D(atus) J. B. d(e) W(est).M(eerbeek)" d.w.z. op Kerstmis 1931 geschonken door Julien Beeckmans de West-Meerbeek. Hij was heer van het Strijdhof en voorzitter van de Kerkfabriek van 26/1926 tot 08/01/1942.

Foto's uit de jaren 1930 van de communiebank (linker- en rechterzijde) - bron: parochiearchief.

In het kader onder het tafereel van het lam staat gegraveerd: "concepit ac confecit A. Plettinck" d.w.z. A. Plettinck heeft dit ontworpen en gemaakt.

De symboliek van de taferelen

We overlopen in het kort de betekenis van de tien taferelen en het sluitstuk:

1. De **pauw** is teken van vernieuwing, eeuwig leven, onsterfelijkheid en opstanding.
2. De **vis met de broden** refereert naar het verhaal van de 'brood(uit)-deling'.
3. **Twaalf offer- of toonbroden** zijn een verwijzing naar de gewijde, ongezuurde koeken, neergelegd op een tafel in het heilige van de tempel in Jeruzalem.
4. De **pelikaan** is symbool voor de eucharistie zelf: het bloed is een verwijzing naar het bloed van Christus en dus ook naar de wijn in de eucharistie.
5. De **vis met Christusmonogram**: een medaillon bevat de Griekse letters X (chi) en P (rho), de beginletters van het Griekse woord ΧΡΙΣΤΟΣ of Christos. Te midden van hen zien we een vis, een van de oudste en belangrijkste symbolen uit het christendom, symbool van Jezus én van de eucharistie. De letters van ICHTUS, het Griekse woord voor vis, vormen de beginletters van de uitspraak "Iesous CHristos THEou Uios Sooter", d.w.z. Jezus Christus, Zoon van God, Redder, een zeer korte geloofsbelijdenis. Wie de vis tekende, gaf aan dat hij of zij christen was.
6. **Twee herten, aan de voet van het kruis, stromend water en stralen**. Het hert is Christus zelf: Hij is de Verlosser, Hij is het die het eeuwige licht brengt, die het kwade, de duivel, overwint.
7. **De ark van Noë**: voor Johannes Chrysostomos is "De ark de kerk, Noach is Christus, de duif de Heilige Geest, de olijftak de goedheid van God." De kerk is de nieuwe ark, ze beschermt niet tegen de zondvloed, maar tegen de zonde. De ark werd gebouwd door Noach of Noë, de eerste rechtvaardige van de wereld, zoals de Kerk gebouwd is door Christus, de rechtvaardige bij uitstek.
8. Het **lam** is symbool van zachtheid, onschuld, weerloosheid en volstreckte geweldloosheid. Jezus Christus is het Lam.
9. **Twee duiven** op de rand van een kelk of beker. De drinkende duif is een beeld voor het sacrale dat enkel door persoonlijke deelname kan ervaren worden. De kelk roept de eucharistie op. De duiven symboliseren hier de goede christenen, het water het eeuwige leven.

10. Het **manna**: het eerste, vergankelijke manna heeft de Israëlieten in de woestijn van de hongerdood gered. Jezus is het nieuwe manna, het brood van eeuwig leven.

11. De **mannen met de druiventrossen**, het sluitstuk van de communiebank. De druiventros is beeld van Christus, want hij hangt aan een houten stok, zoals Christus aan een houten kruis genageld wordt. Wijn die uit druiven gewonnen wordt, verwijst naar het bloed van Christus. De voorste drager is een symbool voor het joodse volk: hij heeft zijn rug gekeerd naar Christus, de waarheid. De achterste drager symboliseert de christenen: hij richt zijn blik op de druiventros. De angstige verspieders zijn de farizeeën en schriftgeleerden die het volk overreedden om niet in Jezus te geloven.

Het Manna uit de communiebank
Foto Mia Verbanck

Na het tweede Vaticaans concilie

In 1963 werd het hoogkoor een eerste keer aangepast o.l.v. architect Luc Van de Vorst. In 1976 werd het hoogkoor o.l.v. architect Luc Fornoville voor een tweede maal herschikt en daarbij werd de smeedijzeren communiebank ontmanteld. Vier fragmenten ervan werden in het hoogkoor geïntegreerd: ze werden tegen de marmeren muurbekleding van de apsis angebracht. Van links naar rechts: de pauw, de vis met de broden, de toonbroden en de pelikaan.

Het sluitstuk, de mannen met de druiventrossen, kreeg een plaatsje achteraan in de rechterzijbeuk.

Het hoogkoor werd links en rechts omzoomd met relingen. Daarin zitten nog eens zes elementen verwerkt. Aan elke kant drie. Links: de vis met Christusmonogram, het hert, de ark. Rechts: het lam, de twee duiven, het manna.

Zo werden de verschillende elementen van het fraaie smeedwerk van Alberic Plettinck bewaard en geherwaardeerd.

De 4 elementen tegen de wand van de apsis - Foto Mia Verbanck

⤴ Links: de vis met Christusmonogram, het hert, de ark - Foto Mia Verbanck
 ⤵ Rechts: het lam, de twee duiven, het manna - Foto Mia Verbanck

Gedetailleerde informatie over de symboliek van de taferelen, over de kunstenaar en meer fotomateriaal kan u vinden op de website van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars:

<http://www.kerknet.be/parochie/76/>. Ga naar het item "de kerk: het gebouw en de kerkschatten/de communiebank". □

Grotesteenweg - Vroeger en Nu

uit het fotoarchief van Chris Van der Snickt

⤴ 1950: Tot aan het huis met reclame op de zijgevel (midden van de foto, rechts) werden de huizen gesloopt in december 1987, de voorste 2 gebouwen werden afgebroken in oktober 1988.

⤵ 2007: Achteraan in het midden ziet u het gebouw van Electrabel op de Mechelsesteenweg in Antwerpen net voorbij de grenspaal "De Hand".

Lidgeld 2014

We zijn weer toe aan een nieuw werkjaar en dit houdt in dat ik weer beroep moet doen op uw goede wil en steun.

Mag ik u vragen weer een keuze te maken uit volgende tarieven :

Familiaal lid :	12 euro
Steunend lid :	17 euro
Erelid :	32 euro

en uw bijdrage te storten op rek. **BE53 0680 7122 0053** van Kring voor Heemkunde Berchem.

Bij voorbaat van harte bedankt.

Deze oproep geldt uiteraard niet voor de leden die intussen al betaald hebben.

L. Van den Bempt, penningmeester

KOWALCZYK
sanitair - elektriciteit - verwarming - ventilatie

+32(0)476 686 817

Koffiebranderij- thee
confiserie - delikatessen
doopsuiker

Helios
DE LUCA

Statiestraat 13
2600 Berchem
03/239.24.54
www.heliosberchem.be

Berchem - Deurne - Lint - Merksem - Mortsel - Wilrijk

www.hairfusion.be